

Cyclus 'O-antifonen'

Kees van der Zwaard
Elise Woertman

29 november t/m 27 december 2026
Advent en Kerst

Inleiding

De O-antifonen zijn in de katholieke traditie kenmerkende gezangen uit de liturgie van de laatste week van de Advent. De naam verwijst naar het woord 'O' waarmee ze alle zeven beginnen.

Antifoon

In de laatste week van de Advent, de periode van 17 tot en met 23 december, wordt in de vespers een van de zeven O-antifonen gezongen. Een antifoon is een vers dat voorafgaande een psalm of een andere Bijbelse lofzang gezongen of geciteerd wordt. De naam van de O-antifonen verwijst naar het Latijnse aanhefwoord O waarmee ze alle beginnen.

Magnificat

De O-antifonen geven uitdrukking aan het verlangen naar de Messias. In het koorgebed worden ze in de vespers vlak vóór en na het *Magnificat* (Lofzang van Maria) gezongen, op één en dezelfde gregoriaanse melodie.

Messiaanse titels

Christus wordt in de O-antifonen niet met zijn naam aangeropen, maar met zeven verschillende messiaanse titels, één voor elke dag:

O *Sapientia* (Wijsheid),
O *Adonai* (Heer),
O *Radix Jesse* (Wortel van Jesse),
O *Clavis David* (Sleutel van David),
O *Oriens* (Dageraad),
O *Rex Gentium* (Koning der volkeren),
O *Emmanuel* (God met ons).

'Ero cras'

Wanneer nu de messiastitels in omgekeerde volgorde worden gelezen dan vormen de initialen de woorden *ero cras*, Latijn voor 'Morgen zal ik er zijn'. Wie zijn verlangen naar de Messias in het zingen van de O-antifonen lucht geeft, vindt in het 'ero cras' van de beginletters als het ware al de zekerheid dat Hij werkelijk komt.

[bron: <https://kro-ncrv.nl/katholiek/encyclopedie/o/o-antifonen/>]

De O-antifonen verwijzen naar teksten uit het Eerste Testament (met name de profetieën van Jesaja) en zijn een uiting van hoe het messiaanse denken is overgenomen (en soms ook geannexeerd) door de christelijke traditie. Daarmee geven ze iets weer van het eigene aan van het christelijk geloof: advent is een periode van uitzien in de dubbele betekenis van het woord. We kijken zowel uit naar de geboorte van Jezus als naar de wederkomst van Christus aan het einde der tijden: *Veni, veni, Emmanuel* / O kom, o kom Immanuël.

De O-antifonen zijn vaak op muziek gezet, o.a. door Arvo Pärt, Marc-Antoine Charpentier en Herman Strategier. Toon Hagen maakte een prachtig koorzetting bij de melodie van Nieuw Liedboek 466, gecombineerd met een Kyrie.

Pärt: https://www.youtube.com/watch?v=GBiZgy_H7fo&list=RDGBiZgy_H7fo&start_radio=1

Charpentier: <https://www.youtube.com/watch?v=0lkrFWnknhs>

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger, via de intekenlijst in de kerk of door een e-mail te sturen aan de liturgiecommissie: liturgiecie@janskerkgemeente.nl

Strategier:

https://www.youtube.com/watch?v=xi8RsAWurng&list=RDxi8RsAWurng&start_radio=1

Ook zijn ze bewerkt tot liederen, o.a. door Willem Barnard (Nieuw Liedboek 466).

Esther Maria Magnis, een Duitse schrijfster die bekend werd met haar roman *Mintijteer*, schreef er een intrigerend boekje over: *O* (Franeker 2020). [Verkrijgbaar bij Elise en Kees.]

In deze cyclus van zeven vieringen kiezen voor we elke viering één O-antifoon met de bijbehorende oud-testamentische tekst(en) waar de O-antifoon van is afgeleid; plus eventueel de tekst die Esther Maria Magnis ter overweging neemt. Voor kerstnacht en kerstmorgen voegen we de bijbehorende klassieke lezingen toe.

Het is onvermijdelijk dan wel relevant dat we iets zeggen over de verhouding Oude Testament (Tenach) en Nieuwe Testament.

Na de verwoesting van de tempel (70 na Christus) gingen Joden en christenen steeds meer verschillen in hun uitleg van het Oude Testament/Tenach. Voor Joden kwam het accent vooral te liggen op de naleving van de Thora; voor christenen werd het Oude Testament een boek dat vooruitwees naar Christus, de beloofde Messias. Jezus is dus de persoon die Joden en christenen zowel verbindt als scheidt door hun verschillende uitleg.

Het is van grote betekenis dat de Kerk het Oude Testament niet heeft afgeschaft. Terecht, want zonder het Oude Testament is Jezus niet te begrijpen. Dus om te beginnen is het nodig om de eigen betekenis van het Oude Testament in zichzelf te onderzoeken. Tegelijkertijd is het de overtuiging van de Kerk dat Jezus voortkwam uit en verder ging op de lange weg van het Oude Testament. Dat oudtestamentische beloften, geboden en gebruiken in hem hun vervulling kregen. Het risico is enerzijds is dat elke oudtestamentische tekst alleen maar wordt gelezen als een verwijzing naar Jezus; het risico anderzijds is dat het eigene en unieke van de persoon van Jezus wordt uitgewist door Oude en Nieuwe Testament niet te verbinden uit angst voor annexatie.

Bij elke beeld in de O-antifonen moeten we dus op zoek naar het eigene van het beeld zelf en naar de manier waarop het Nieuwe Testament dit eigene oppakt en laat verwijzen naar Jezus.

De O-Antifonen

O WIJSHEID,

Gij zijt voortgekomen uit de mond van de Allerhoogste
en doordringt alles met milde kracht,
kom nu, wijs ons uw wegen.

O ADONAI,

Heer van Israëls huis,
Gij zijt aan Mozes verschenen in het brandend braambos
en hebt hem de wet gegeven op de Sinaï;
kom nu, bevrijd ons met sterke hand

O WORTEL VAN JESSE,

Gij zijt het teken waar de volken op hebben gewacht;
voor U staan koningen sprakeloos en werpen hun onderdanen zich biddend neer:
kom nu, bevrijd ons, wacht niet langer.

O SLEUTEL VAN DAVID en Scepter van Israël's huis,

wat Gij opent zal niemand meer sluiten;
wat Gij sluit zal niemand meer openen;
kom nu en bevrijd ons, gevangenen, uit de duisternis en de schaduw van de dood

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger, via de intekenlijst in de kerk of door een e-mail te sturen aan de liturgiecommissie: liturgiecie@janskerkgemeente.nl

O DAGERAAD,
Afglans van het eeuwig licht en Zon van gerechtigheid;
kom nu met uw licht tot hen die in duisternis leven,
in de schaduw van de dood.

O KONING VAN DE VOLKEREN,
zo lang verwacht,
Gij zijt de hoeksteen waarop alles rust;
kom nu, red de mens die Gij uit aarde hebt gevormd.

O EMMANUEL,
Koning en Wetgever,
lang verwachte Redder van de volkeren,
kom nu, red ons, Heer onze God.

Praktische punten:

In deze cyclus van zeven vieringen geven we bij elke viering

- één O-antifoon
- met de bijbehorende oud-testamentische tekst(en) waar de O-antifoon van is afgeleid;
- een nieuwtestamentische tekst, waarin het beeld van de O-antifoon terugkeert;
- plus eventueel de tekst die Esther Maria Magnis ter overweging neemt;
- voor kerstnacht en kerstmorgen voegen we bijbehorende klassieke lezingen toe.

Bij meerdere teksten is het aan de voorbereidingsgroep welke teksten daadwerkelijk worden gekozen.

De tekst van de O-antifoon van de desbetreffende viering wordt afgedrukt in de liturgie en gelezen bij het aansteken van de kaars. Dat doen we op het geluid van een klankschaal. Hans Viezee zorgt dat deze in de kerk staan, en dat oefenen we in de liturgiecommissievergadering van november.

De volgorde wordt dan:

Muziek

Aansteken kaars in stilte

klankschaal plus lezen tekst van de O-antifoon.

Openingslied/Welkom.

29 november; 1e advent, m.m.v. Janskoor

Voorganger: Elise Woertman

Thema: O Sapientia – O Wijsheid

Lezing: Jesaja 11,2-3; Jesaja 28:29; Spreuken 8:1-6; Lucas 2:40; Mattéüs 13:53-58

O WIJSHEID,

*Gij zijt voortgekomen uit de mond van de Allerhoogste
en doordringt alles met milde kracht,
kom nu, wijs ons uw wegen.*

De geest van wijsheid zal rusten op de telg uit de tronk van Isaï, op de messiaaanse koning. Dat is de verwachting. Die wijsheid is verbonden met 'de wijsheid van voor alle tijden', Sophia, die nauw verbonden is met de Ene. Diezelfde wijsheid wordt nu verbonden met (het optreden van) Jezus. Allereerst als vraag. Maar al gauw wordt Jezus – bijvoorbeeld door zijn parabels – betiteld als wijsheidsleraar. En naarmate zijn naam groter wordt, wordt krijgt ook zijn wijsheid steeds grotere allure. Tot aan de identificatie met Sophia aan toe.

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger, via de intekenlijst in de kerk of door een e-mail te sturen aan de liturgiecommissie: liturgiecie@janskerkgemeente.nl

6 december; 2^e advent

Voorganger: Kees van der Zwaard

Thema: O Adonai

Lezing: Jesaja 11:4-5; Jesaja 33:22; Deuteronomium 10: 16-22; Johannes 9:24-30

O ADONAI,

Heer van Israëls huis,

Gij zijt aan Mozes verschenen in het brandend braambos

en hebt hem de wet gegeven op de Sinaï;

kom nu, bevrijd ons met sterke hand

Dat de Eeuwige zich openbaarde aan Mozes is het begin van de bevrijding door de uittocht uit de slavernij. Omdat Jezus optreedt met gezag, wordt al gauw gevraagd naar zijn 'bevoegdheid' en daarmee ook naar zijn verhouding tot Mozes. Jezus schrijft Mozes niet af. Integendeel. Hij voegt zich in en onder die bevrijdende kracht die nog steeds verder gaat en actueel wordt in zijn daden.

13 december; 3e advent, m.m.v. het Janskoor

Voorganger: Jorn den Hertog

Thema: O Radix Jesse – O Wortel Isaï

Lezing: Jesaja 11:1-10; Mattéüs 1:1-17 / Lucas 3:23-38

O WORTEL VAN JESSE,

Gij zijt het teken waar de volken op hebben gewacht;

voor U staan koningen sprakeloos en werpen hun onderdanen zich biddend neer:

kom nu, bevrijd ons, wacht niet langer.

Zowel Mattéüs als Lucas doen hun uiterste best om aan te tonen dat Jezus uit het geslacht van David is. Lucas legt zelfs de verbinding met Adam, de zoon van God. Mattéüs heeft aandacht voor de vrouwen van vertrouwen die hun eigenzinnige rol spelen in dit wordingsverhaal en voor de ballingschap, die – opnieuw – tot een einde zal komen.

Ook een aantal psalmen zing mee, zoals psalm 2 en psalm 72.

20 december; 4e advent

Voorganger: Trees van Montfoort

Thema: O Clavis David – O Sleutel van David

Lezing: Jesaja 22:20-22; Jesaja 9:7; Jesaja 42:7; Openbaring 3:7-8/13

O SLEUTEL VAN DAVID en Scepter van Israël's huis,

wat Gij opent zal niemand meer sluiten;

wat Gij sluit zal niemand meer openen;

kom nu en bevrijd ons, gevangenen, uit de duisternis en de schaduw van de dood

De macht om te 'openen' en te 'sluiten' is een belangrijk kenmerk van de messiaanse koning. Enerzijds is dat hoopvol, omdat hij daarmee als bevrijder wordt aangekondigd; anderzijds is dat confronterend voor alles wat en iedereen die opsluit in 'duisternis'. Als de Messias de Ruimte opent en het Licht laat binnenkomen, zal ook alles en iedereen aan dat Licht komen. Aan ons mensen, waarin licht en duister vaak door elkaar heen lopen, toont dat hoe kracht voortkomt uit kwetsbaarheid, en hoe Christus een inbreuk wil zijn op onze autonomie. En juist dat is de "crack ... where the light gets in".

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger, via de intekenlijst in de kerk of door een e-mail te sturen aan de liturgiecommissie: liturgiecie@janskerkgemeente.nl

24 december; kerstnacht, m.m.v. het Janskoor

Voorganger: Kees van der Zwaard

Thema: O Oriens – O Dageraad

Lezing: Jesaja 9:2; Maleachi 3:19-21; Mattheüs 2:1-12

O DAGERAAD,

Afglans van het eeuwig licht en Zon van gerechtigheid;

kom nu met uw licht tot hen die in duisternis leven,

in de schaduw van de dood.

De wijzen komen uit het Oosten, uit de Oriënt.

Daarmee zijn zij de belichaming van wat de dichter schrijft: 'In my beginning is my end'. Maar dat ontdekken ze pas door op reis te gaan naar ster, die 'afglans van eeuwig licht'. Pas daarna kunnen ze waarachtig thuiskomen.

25 december; kerstmorgen, m.m.v. het Janskoor

Voorganger: Elise Woertman en Kees van der Zwaard

Thema: O Rex Gentium – O Koning van de Volken

Lezing: Jesaja 9:6; Jesaja 2:4; Jeremia 10:1-7; Lucas 2:1-7

O KONING VAN DE VOLKEREN,

zo lang verwacht,

Gij zijt de hoeksteen waarop alles rust;

kom nu, red de mens die Gij uit aarde hebt gevormd.

In de dagen van de machtigste man op aarde wordt de 'Koning van de volken' geboren. En alle titels en aanspraken zullen van de aardse machthebbers (en machthebbertjes) worden afgenomen. Omdat ook zij stof zijn. Kortom: een geheel nieuw concept van macht als onmacht wordt werkelijkheid.

27 december

Voorganger: Elise Woertman

Thema: O Emmanuel – O Immanuel

Lezing: Jesaja 7:14; Mattheüs 28:16-20

O EMMANUEL,

Koning en Wetgever,

lang verwachte Redder van de volkeren,

kom nu, red ons, Heer onze God.

Kerst en Pasen komen bij elkaar in die ene naam: Immanuël – God met ons.

Verleden, heden en toekomst worden verbonden in één eeuwig nu.

Inzicht en uitzicht raken elkaar aan.

Wil je een dienst mee voorbereiden? Je kunt je opgeven bij de voorganger, via de intekenlijst in de kerk of door een e-mail te sturen aan de liturgiecommissie: liturgiecie@janskerkgemeente.nl
--